

Cuprins

<i>Prezentarea autorilor</i>	9
<i>Mulțumiri</i>	10
<i>Notă asupra ediției în limba română (Mihai Dinu Gheorghiu)</i>	11

Introducere

Frontierele sociale între diviziune și mișcare (<i>Denis Merklen, Monique de Saint Martin</i>)	13
Jocul cu frontierele și mobilitatea	15
Experiențe educative și bricolaj	17
Locuri de trecere, locuri de ancorare : terenurile anchetei	19
„Anchetatorii de catastrofe” și marcarea frontierelor	22
O întoarcere la frontierele tradiționale? Modularea frontierelor în contextul postsocialist din România (<i>Mihai Dinu Gheorghiu</i>)	24
Realități familiale	26
Incertitudini economice	27
Efectele educative ale noilor forme de inegalitate	28

Partea întâi

Capitolul I. Frontierele sociale. De la reflecție la punerea în practică a unui concept (<i>Mihai Dinu Gheorghiu, Denis Merklen</i>)	33
„Noi” și „ei”	34
Frontiere prezente în mai multe dinamici ale vieții sociale	36
Frontiera ca obiect și vector al conflictelor : violență și protecție	37
Frontiere în spațiu	40
Ierarhii sociale și instabilitate a pozițiilor	43
Vecinătăți și persoane frecventate : traversare sau ștergere a frontierelor ?	44
Frontiere temporale și traiectorii	46
Gradul de activare a unei frontiere	48
Capitolul II. Experiență educativă și socializare : frontiere discriminatorii, frontiere transgresate, frontiere dorite (<i>Pascale Gruson, Judit Vari</i>)	52
Ce este o „bună educație” ? O dezbatere recurentă	52
Viață de familie și obligații școlare	54

Compararea dificultăților	55
Perceperea sistemului școlar în experiența trăită a familiei	56
Bricolajele	57
Viziunea familiilor asupra resurselor școlare	58
Are sistemul școlar mijloacele pentru a îmbogăți experiența educativă?	59

Partea a doua

Capitolul III. Familiile imigrate: o experimentare continuă a frontierelor (<i>Lucette Labache, Judit Vari</i>)	65
Între repliere și deschidere, umilințele și speranțele unei familii din Mali	67
O probă de respect. Reușita școlară a unei familii algeriene	74
Căutarea revanșei sociale de către o familie srilankeză	80
Aliatele familiilor de imigranți: asociații adesea puțin cunoscute	86
Capitolul IV. Clasele populare în fața frontierelor lor (<i>Lucette Labache, Daniella Rocha</i>)	88
Schimbarea cursului unui destin de clasă: Joëlle și copiii ei	90
Perceperea celuilalt: burghezii și locuitorii zonei	93
Buna educație	94
Reamenajarea granițelor la copii	96
Eșecuri, deziluzii și reconstrucție. Familia lui Bernard și Blandine	98
Ajutorul rețelei asociative	99
Multiplele căi ale reușitei	100
O familie muncitorească la Le Havre	102
Perceperea clasei și construirea celuilalt	104
Reprezentările educative: politețe și respectarea autorității	107
Celălalt străin	110
Capitolul V. Clasele mijlocii între transgresarea frontierelor și închidere socială (<i>Mihai Dinu Gheorghiu, Daniella Rocha</i>)	113
Distanțe și proximități față de frontieră	116
Distanța față de origini. Familia lui Claudette și Serge	116
Dispoziția de a trece frontierele. Florence	118
Situări limitrofe	121
O familie modestă venită la Paris. Marie-Anne și François	121
O rețea de sociabilitate intensă. Eliane și Jean	122
De la educația autoritară la „spiritul deschis”	124
Educația dată sau transmiterea unui model etic	125
Demarcarea completă de educația primită	126
Educație delegată și controlul relațiilor	128
Lipsa unui model	132
De la raționalizarea istoriilor familiale la etosul de clasă	133

Capitolul VI. Burgheziile din Strasbourg, conservarea lui „între-ai-săi” sau deschidere? (<i>Barbara Bauchat, Monique de Saint Martin</i>)	135
Strasbourg, un oraș îndepărtat și deschis	137
Noi/ei. Conștiința lui „noi”	138
O revendicare a apartenenței la burghezie. Familia lui Nicolas și Cécile	140
Deschidere spre lume și noi frontiere. Elisabeth și Laurent	143
O vigență susținută în alegerea școlilor	145
Școli internaționale, mobilitate și adaptabilitate	147
Școli particulare și căutarea protecției. Brigitte și Pierre	149
Segregare urbană și frontiere de cartier	151
Creșterea mobilității și fortificații protectoare	153

Partea a treia

Capitolul VII. Brazilia. Dinamica frontierelor într-un context de inegalități puternice și durabile (<i>Ana Maria Almeida, Graziela Perosa,</i> <i>Maria Silvia Rocha, Kimi Tomizaki</i>)	157
Terenul : orașul Campinas și <i>distrito</i> Barão Geraldo	158
Școlile din Barão Geraldo	160
De la frontiera depășită la frontiera impusă	162
Ascensiunea Rosanei	163
Dificultățile lui Roberto	165
Cum să depășești frontierele ridicate? Bătălia Seleniei cu marea precaritate	168
Capitolul VIII. Suedia. Modularea frontierelor într-un context de competiție și liberă alegere (<i>Elisabeth Hultqvist</i>)	172
Terenul : familiile din clasele mijlocii	174
Strategii educative și frontiere sociale.	
Protecția statutului dobândit. Familia Helenei.	175
Un control responsabil al frontierelor sociale. Familia Evei și a lui Per	176
Frontiere impuse. Familia Annei	179
Capitolul IX. Franța. O reproducere perturbată (<i>Pascale Gruson,</i> <i>Monique de Saint Martin</i>)	182
Între noile trasee și permanența posturilor de frontieră	183
De la reproducerea la producerea de frontieră	184
Educație primitivă/educație dată. Activarea frontierelor	186
Bricolaj și reinventare	187
Capitolul X. Experiințe educaționale ale frontierelor sociale în România (<i>Mihai Dinu Gheorghiu</i>)	190
Ancheta de teren	190
Clasele mijlocii	191
Depășirea frontierelor	193
Trei studii de caz	195
<i>Bibliografie</i>	257

Collegium. Sociologie. Antropologie – serie coordonată de Lazăr Vlăsceanu și Liviu Chelcea și inițiată de Elisabeta Stănciulescu.

Titre original: *Éducation et frontières sociales*
1ère édition en France en 2010 aux Éditions Michalon.

Copyright © Mihaï Dinu Gheorghiu et Monique de Saint Martin, 2010
Tous droits réservés.

© 2011 by Editura POLIROM, pentru ediția în limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iași, B-dul Carol I nr. 4, P.O. Box 266, 700506
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

Educație și frontiere sociale în Franța, Brazilia, România, Suedia / Mihaï Dinu Gheorghiu, Monique de Saint Martin în colab. cu Bénédicte de Montvalon (coord.); trad. de Dinu Adam. – Iași : Polirom, 2011

Bibliogr.

ISBN: 978-973-46-1872-9

- I. Gheorghiu, Mihaï Dinu (coord.)
- II. Saint-Martin, Monique de (coord.)
- III. Montvalon, Bénédicte de (coord.)
- IV. Dinu, Adam (trad.)

371

Printed in ROMANIA

Volum coordonat de

Mihai Dinu Gheorghiu
Monique de Saint Martin

în colaborare cu

Bénédicte de Montvalon

EDUCAȚIE
ȘI
FRONTIERE SOCIALE

în Franța, Brazilia, România, Suedia

Traducere de Dinu Adam

POLIROM
2011

O familie muncitorească la Le Havre

Într-un context marcat de descompunerea și recompunerea lumii muncitorești, problema sentimentului de apartenență la condiția muncitorească sau a unei „conștiințe de clasă” nu și-a pierdut complet actualitatea⁷. Parcursul singular al familiei lui Pascale și Marcel, care ilustrează foarte bine procesul de menținere a unei identități muncitorești și de recompunere a acestei identități, invită la reflecție asupra percepției de clasă și a granițelor sociale care contribuie la definirea lumii muncitorești de astăzi.

La momentul primelor noastre interviuri, efectuate între 2004 și 2007, Pascale era în vârstă de 45 de ani, iar Marcel, soțul ei, de 46. Ei au trei fete, două gemene de 9 ani și o fată mai mare, care avea atunci 18 ani. Pascale este casnică și soțul ei este reparator naval. Locuiesc într-un apartament HLM de aproximativ 90 m² în cartierul Eure din Le Havre. Este un cartier popular, fără mari probleme de violență, locuit în mare parte de o populație de origine franceză, dar și – în tot mai mare măsură – de imigranți (de origine magrebină și din Africa Occidentală). Tema violenței s-a impus astfel foarte repede. De ce este necesar să precizăm că, în cartierul lor, „nu există mari probleme de violență”? Pentru că trăim cu reprezentările unui cartier care asociază noțiunea de HLM cu cea de violență, iar locuitorii acestor zone fac adesea, precum Marcel și Pascale, eforturi pentru a preciza că „aici este un cartier liniștit”.

Istoria acestei familii este marcată de puternice continuități, de o stabilitate care pare, la prima vedere, să plaseze lumea lui Marcel și Pascale în opoziție cu cea a lui Jöelle sau a lui Bernard și Blandine. Pascale și soțul ei trăiesc de patruzeci de ani în același cartier, au fost la aceeași școală primară și au urmat împreună o mare parte a parcursului lor școlar. S-au întâlnit în adolescență și și-au început viața de cuplu atunci când Pascale era în vârstă de 19 ani. Marcel lucrează în reparații navale de treizeci de ani și, de vreo zece ani, este angajatul aceleiași întreprinderi. Locuiesc în imobilul situat în fața celui în care a crescut Pascale și unde mama ei locuiește încă. În acest cartier, Pascale și Marcel ocupă ceea ce Norbert Elias descrie drept o poziție „stabilă”, decurgând din vechimea pe care nu încetează s-o evoce și care apare ca marcator al unei frontiere care-i separă de ceilalți, cei nou-veniți, outsiderii⁸. După părerea celor doi, cartierul a cunoscut multe schimbări din vremea copilăriei lor; schimbări care sunt percepute negativ și asociate diversificării recente a compoziției sale etnice.

Poziția stabilă a familiei din punctul de vedere al rezidenței și al condiției salariale se combină, cu toate acestea, cu o situație materială destul de delicată. Dincolo de veniturile reduse ale tatălui, bugetul familial este în parte completat de alocațiile

7. Stéphane Beaud, Michel Pialoux, „Conclusion. Les ouvriers après la classe ouvrière”, *Retour sur la condition ouvrière*, Paris, Fayard, 1999.

8. Norbert Elias, John Scotson, *The Established and the Outsiders*, Londra, Sage Publications, 1965. Traducerea franceză: *Logiques de l'exclusion. Enquête sociologique au cœur des problèmes d'une communauté*, Paris, Fayard, 1997. Cuvânt înainte de Michel Wieviorka.

familiale. Pascale este cea care gestionează, cu austeritate, veniturile familiale și, chiar dacă n-au avut niciodată mari probleme economice, ea subliniază că reușesc cu greu să se descurce de la o lună la alta. Pascale și Marcel îi fac pe copiii lor să accepte un mod de viață simplu și fără excese. Acest stil de viață, impus în mare parte de situația lor financiară, se înscrie totodată în continuitatea modului de viață pe care fiecare dintre cei doi l-a cunoscut în familia sa.

Întrebare : De câtă vreme locuiți în acest cartier ? Ați mai locuit și în altă parte ?

Pascale : Tot timpul în Le Havre și în acest cartier, de la vârsta de 5 ani. Am 45 de ani, deci se împlinesc 40 de ani de când sunt în cartier [...].

Î. : În ce domeniu lucrau părinții dumneavoastră ?

P. : Tatăl meu lucra în port autonom, a făcut diferite munci. Iar mama a început să lucreze când aveam 12 ani, în comerț, era vânzătoare [...].

Î. : Care era situația voastră economică atunci când erați acasă la părinți ?

P. : Problema era cu tata. Nu știu dacă putem vorbi despre asta.

Î. : Ba da, puteți vorbi. Despre ce fel de probleme vreți să vorbiți ?

P. : Erau probleme legate de bani. Probleme și încurcături cu banii, pentru că tata nu aducea destui, așa că mama trebuia să aibă grijă de noi patru. A început să lucreze când eu aveam 12 ani.

Î. : Până atunci nu lucrase în afara casei ?

P. : Exact, ne-a crescut până la 12 ani și, după aceea, a fost nevoită să lucreze. A găsit un loc de muncă de vânzătoare cu jumătate de normă. Și apoi a muncit cu program complet [...].

Î. : Cum ați trăit aceste situații de lipsuri materiale ?

P. : Pentru mine era cel mai greu, pentru că eu eram cea mai mare, așa că știam mai multe despre problemele pe care le aveam... Deci n-am avut copilărie, n-am avut adolescență, nu puteam să ies pentru că nu erau bani.

Pascale este cea mai mare dintre patru copii. A crescut într-o ambianță de restricții, în parte din cauza veniturilor familiale reduse, dar și pentru că tatăl își petrecea cea mai mare parte a timpului liber „la jocuri”. Atunci când mama ei a trebuit să înceapă să lucreze, Pascale s-a ocupat de educația fraților și surorii sale. Rămânând în continuare rezervată și laconică în răspunsuri, Pascale își evocă tinerețea cu un anume regret. Consideră că n-a avut tinerețe din pricina dificultăților familiale, agravate pentru ea, în calitate de fiică mai mare, căreia i s-au atribuit prea de timpuriu responsabilități în gestionarea economiei familiale. Astfel, atunci când vorbește despre istoria ei, tema austerității apare, așa cum se întâmplă adesea în universul claselor populare, sub forma unei virtuți. Atașamentul față de această valoare îi permite nu numai să controlezi mai bine o situație economică dificilă, dar și să constituie o bază morală pentru comportamentul cotidian. În acest fel capătă sens ceea ce, altfel, n-ar putea fi trăit decât ca o supunere la sărăcie. Faptul că te menții pe val, că nu te scufunzi poate atunci să fie atribuit unui mod de conduită.

Perceperea clasei și construirea celui alt

Sentimentul de apartenență la lumea muncitorească se exprimă în discursul și atitudinile față de ceilalți. Indivizii își definesc grupul de apartenență, cei cu care împărtășesc o identitate, și, până la urmă, încearcă să-și definească propriul loc în lume în special în cadrul familiei și cu referire la ceilalți. Conceptul de frontieră socială trimite și la această delimitare a identităților sociale. Atât Pascale și Marcel, cât și fiica lor mai mare, Jessica, par să aibă o conștiință marcată a condiției lor muncitorești. Pentru mamă, care a fost femeie de serviciu, apoi asistentă maternală și acum își educă copiii, este vorba mai degrabă despre o viziune „resemnată” față de acest „loc în societate” și de limitele care decurg de aici. Mediile înstărite reprezintă o alteritate necunoscută pentru Jessica și părinții ei. Dimpotrivă, adoptarea unui stil de viață modest, compatibil cu mijloacele lor și adecvat poziției lor sociale este prezentată cu mândrie și chiar ca dovadă a unei anumite demnități: fără vacanțe, fără călătorii, o sociabilitate foarte limitată.

Pe de o parte, această familie suportă frontierele impuse, ierarhiile sociale venind „de sus”, acceptându-le fără rezistență. Pe de altă parte, ea caută să-și afirme continuu diferențele față de alți locuitori ai aceluiași cartier, pe care îi respinge în afara universului său de apartenență, considerându-i „străini”. Această altă fracțiune a claselor populare este alcătuită din familii imigrate. În pofida unor caracteristici economice, profesionale și a unui nivel al diplomelor similare sau echivalente, acest segment al populației din cartier este sistematic descalificat. În ciuda relațiilor sale cordiale (și distante) cu vecinii, Pascale ține mult la „legitimitatea” sa mai mare sau la „autenticitatea” sa în raport cu ei. Această legitimitate este revendicată prin invocarea vechimii familiei în cartier, condiția sa de familie franceză, precum și valorile pe care le transmite copiilor săi.

Politețea, discreția, refuzul oricărei extravagante în înfățișarea și comportamentul copiilor apar ca principii matriceale și distinctive ale exigențelor morale cultivate în această familie. Așa încearcă ea să se diferențieze – mai ales față de familiile imigrate nou-sosite în cartier. Suspiciunea față de o lume exterioară percepută ca riscantă se traduce printr-o anumită închidere și adoptarea unei distanțe față de vecinătatea cu care n-a căutat niciodată o adevărată apropiere. Această atitudine defensivă este observabilă în special în controlul exercitat asupra celor două fiice mai mici: ele nu au dreptul să se joace afară, nu frecventează centrele de petrecere a timpului liber și de vacanță și nu mănâncă la cantina școlii.

Î.: Gemenele ies să se joace afară?

P.: Afară, din când în când, dar totuși destul de rar. Nu prea vor să meargă pe-afară.

Î.: Și cu prietenii și prietenele lor se întâlnesc în afara școlii?

P.: Cum nu le place să iasă pe-afară, nu se văd prea mult [...].

Î.: În afara școlii, nu se văd deci cu colegii lor?

P.: Nu.

Î. : Și dumneavoastră ce părere aveți despre prietenii și prietenele pe care le au la școală ?

P. : Depinde, sunt puști mai mult sau mai puțin răi. Depinde cu cine sunt, dar încerc să văd cu cine își pierd vremea.

Î. : Supravegheați oarecum...

P. : Da, pe cine frecventează ele [...].

Î. : Și pentru Jessica, cea mai mare, au fost momente când nu v-au plăcut persoanele pe care le frecventează ?

P. : Nu, cu Jessica nu. Jessica a fost totdeauna o singuratică, așa că... Ea n-a avut decât o singură prietenă, pe care o are și-acum [...].

Î. : Care e distracția ei preferată ?

P. : Își petrece timpul liber în camera ei [...].

Î. : Fetele au și activități extrașcolare ? Frecventează centre de petrecere a timpului liber, asociații ?

P. : Nu. Asociațiile sunt mai mult ca să facă judo, baschet... Astea sunt mai degrabă pentru băieți decât pentru fete. Te uiți în cărțicelele pe care ni le aduc și... sunt categorii de vârstă, ele nu au decât nouă ani și, după câte se pare, sunt sporturi care nu încep decât de la 12 ani... Altfel, la centrele în aer liber, cluburile de vacanță, ele nu se duc. Ele stau cu noi [...].

Î. : În timpul vacanțelor cam ce fel de activități fac ?

P. : Se joacă de-a profesoara amândouă... și se uită la televizor [...].

Î. : Când nu este școală, în weekenduri mai ales, cum se petrec lucrurile, cu ce se ocupă ?

P. : De multe ori se uită la televizor. Sâmbăta până la 22 : 30, nu mai târziu. Seara se uită numai sâmbăta, nu și duminica, pentru că le așteaptă o întreagă săptămână după aceea [...].

Î. : Și, în ceea ce vă privește, preferați să se joace mai curând în casă decât afară ?

P. : Pentru moment, cu tot ce se întâmplă în cartier, ne este puțin teamă să le lăsăm să meargă singure afară. Chiar și pentru cea mare, o punem în gardă totuși, îi explicăm că trebuie să fie atentă cu anumite persoane, că nu trebuie să plece cu nimeni...

Î. : Dar care este ambianța afară ? De ce preferați să...

P. : Să le protejăm ? Nu e numai din cauza cartierului, poate fi oricine. Oricine poate trece... și ne este mai frică să le lăsăm singure-singurele [...].

Î. : Dar au fost deja probleme în cartier ?

P. : Câteodată există puștani care fac rele... altfel, în ansamblu, nu e nimic deosebit pentru moment.

Î. : Au fost probleme cu tinerii în cartier ?

P. : Nu mai multe decât în celelalte cartiere. În acest cartier e chiar mai bine, în comparație cu alte cartiere.

Î. : Sunt 40 de ani de când trăiți aici, cunoașteți bine oamenii din cartier ?

P. : Desigur, cunosc o grămadă de lume.

Î. : Cu noile generații sunt mai multe probleme ca înainte ?

[*tăcere*]...

Î. : Sunt probleme cu drogurile ?

P. : Da, da, sunt și la noi în cartier.

Copiii sunt protejați împotriva „relațiilor nepotrivite”. Programul de folosire a televizorului este de asemenea controlat. Familia are mai multe animale de companie pentru copii : un câine, un cobai, pești exotici, o broască-țestoasă și un hamster. Nu au obiceiul să plece în vacanță. Unul din rezultatele acestei atitudini defensive este că, după cum spune Pascale, fata mai mare a fost o adolescentă foarte solitară. În toată copilăria și în adolescență, n-a avut decât o singură prietenă. Jessica, o fată timidă și rezervată, n-a ajuns niciodată să stabilească afinități electivă cu ceilalți tineri din cartier.

Întrebare : Ai prieteni în cartier ?

Jessica : Păi, am o prietenă bună în cartier, dar este adevărat că la persoanele din acest cartier nu-mi prea place felul de a reacționa în general.

Î. : Cum sunt ?

J. : Păi, mi se pare că sunt puțin incorecte față de anumite persoane, și pe urmă tot ce înseamnă limbaj etc. nu este tocmai... [*inaudibil*].

Î. : Și sunt oameni de diferite naționalități în cartier ?

J. : Da, e diversificat, sunt africani, algerieni, francezi, sunt și portughezi, e diversificat...

Î. : Ai prieteni străini sau care vin din familii imigrate ?

J. : Nu.

Î. : Vezi anumite diferențe între imigranții care locuiesc în cartier, portughezi, magrebini, africani ?

J. : Păi, văd în cartier, deja de foarte mici, abia de pot să meargă, părinții îi lasă afară, singuri de tot, de fapt, deci e adevărat că au tendința de-a fi lăsați de capul lor, le vine greu, observ câteodată, se distrează rupând frunzele copacilor, chestii din astea.

Î. : Sunt tineri din cartier ?

J. : Da.

Î. : Dar în ceea ce privește naționalitățile, vezi multe diferențe ?

J. : Nu, nu prea multe. În general, africanii sunt tot timpul împreună, sunt în găști... În orice caz, dacă vorbim de toți oamenii din cartier, nu obișnuiesc să-i frecventez, nu-i prea întâlnesc, cum eu am mai mult tendința să stau liniștită acasă, nu ies pe stradă, ei mă cunosc la limită și nimic mai mult...

Atitudinea în același timp închisă și distanțată a familiei lui Pascale și Marcel față de ceilalți pare să sugereze că grija de a se distinge nu este doar apanajul claselor

superioare și că felurite forme de distincție sunt puse în funcțiune, în modalități și proporții variabile, în diferitele grupuri sociale. Granița dintre cei care au prins rădăcini și outsideri sau dintre cei vechi și cei noi este puternic integrată de această familie, care o actualizează în educația și valorile transmise copiilor.

Reprezentările educative : politețe și respectare a autorității

Din momentul în care ne interesăm de educația din sânul acestei familii, nu putem să nu remarcăm o puternică dimensiune de continuitate și, într-un anume sens, de stabilitate pe care aceasta o cuprinde. Atunci când Pascale și Marcel ne vorbesc despre educație, valorile pe care le consideră esențiale și pe care caută să le transmită copiilor sunt înscrise în prelungirea modelului educativ pe care l-au primit, îndeosebi a celui evocat de Pascale.

Pascale descrie educația primită acasă ca fiind centrată pe învățarea politeții, datorită de a-i asculta pe părinți, respectarea regulilor impuse și grija „corectitudinii” față de exterior.

Întrebare : În ceea ce privește tipul de educație pe care ați avut-o acasă, cum era, cum descrieți educația primită de la părinți ?

Pascale : Educația însemna să fii politicos, să-i ascuți pe părinți, erau niște reguli ce trebuiau respectate.

Î. : Și aceste reguli, vi se pare că erau stricte sau nu ?...

P. : Regula era să ascuți, să-i ascuți pe părinți. Țsta era principalul. Așa era și gata. Și Țsta este principalul, să fii corect, acasă ca și în exterior.

Î. : Și cum era în privința programului copiilor ?

P. : Programul, pentru noi, era până la orele 19, niciodată mai târziu. Pe urmă, când am crescut, aveam dreptul la puțin mai mult, doar dacă...

Î. : La orele 19, vreți să spuneți că trebuia...

P. : Trebuia să ne întoarcem. [...] Și la noi în fața imobilului, fără să mergem în oraș. Trebuia să rămânem la noi în față, nu să batem străzile [...].

Î. : Acum, privind în urmă, când vă gândiți la genul de educație pe care vi l-au dat părinții, ați spune că era o educație mai curând severă sau mai curând deschisă ?

P. : Nu, era bine. O educație... cum trebuie, pe care și acum ar trebui părinții să le-o dea mai mult copiilor, în loc să-i lase să bată străzile. Pentru că acum n-au nici un fel de educație.

Î. : Ce ați reținut din educația dată de părinții dumneavoastră și ați vrea să transmiteți copiilor ?

P. : Eu, politețea ; să fii, în afară, amabil... Să fii... corect cu oamenii din afară. Și pe urmă, să fii și cinstit. Asta e educația principală... Să spui bună ziua, la revedere, mulțumesc. În fine, asta e educația, după caracterul fiecăruia, dar pentru mine principalul Țsta este, părerea mea. [...]